

arş. gör. dr. öznur yıldırım (sorumlu yazar|corresponding author)
adiyaman üniversitesi, güzel sanatlar fakültesi, seramik bölümü
oznuraks@gmail.com orcid: 0000-0003-4140-8929

arş. gör. selim çınar
selçuk üniversitesi, güzel sanatlar fakültesi, seramik bölümü
slmcinar@gmail.com orcid: 0000-0002-2380-1818

SERAMİK SANATINDA İFADE BİÇİMİ OLARAK EROTİZM: SERGEI ISUPOV'UN SÜRREALİST HEYKEL ÖRNEKLERİ

araştırma makalesi|research article
başvuru tarihi|received: 03.01.2022 kabul tarihi|accepted: 26.01.2022

ÖZET

Sanatçı, yaşamı ve zamanı sıra dışı bir şekilde algılayan, yüksek benliğinin süzgecinden geçirdiği kavramları var etme sürecinde kullanan kişidir. Bu kavramlardan bir tanesi de erotizmdir. Sanatta erotizm, toplumun ve coğrafyanın sahip olduğu güç dengeleri nedeniyle sanatçıların kaçındıkları ya da sınırları zorladıkları bir kavram olarak belirmektedir. Bu durumun yanı sıra erotizm, bilinçaltını ve hayal dünyasını eserlerinde temellendiren sürrealistler için dominant niteliktedir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden alanyazın araştırması, örneklem analizleri kullanılmıştır. Toplumların erotizme bakışı, genel sanat anlayışlarına etkileri literatür taramasının kısa bir özetiyle sunulmuştur. Araştırma dâhilinde kendisini Erotik Sürrealist Seramik Sanatçısı olarak tanımlayan Sergei Isupov'un eserleri teknik, biçim ve kavramsal açıdan incelenerek erotizm kavramının bir ifade aracı olarak kullanım biçimleri tartışılmaya çalışılmıştır. Isupov, erotizm kavramını bilgi aktarma ya da mesaj verme çabası olmadan bilinçaltını ve fantezi dünyasını yaratıcı biçimde birleştirerek özgün bir anlatım dili geliştirmiştir. Tarihöncesi toplumlardan itibaren yaşamın ve varoluşun güçlü, doğal ve vazgeçilmez bir olgusu olarak görülen erotizm kavramı, seramik kullanım eşyaları ya da sanat objeleri üzerinden çağlar boyunca irdelenmiştir. Sonuç kısmında Isupov örneği ile birlikte erotizm kavramının seramik heykel anlatımlarında üç boyut ile sınırlı kalmayarak iki boyutlu illüstratif etkiler olarak yansıtıldığı da aktarılmıştır. Erotizm kavramının sahip olduğu tarihsel bağlarının ve sanatsal ifade olanaklarının çağdaş seramik sanatçılarına biçimsel ve kavramsal açılardan yeni yollar oluşturacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erotizm, Sürrealizm, Seramik Heykel, Sergei Isupov.

EROTISM AS AN EXPRESSION IN CERAMIC ART: EXAMPLES OF SERGEI ISUPOV'S SURREALIST SCULPTURE

ABSTRACT

Artist is a person who perceives life and time in an extraordinary way and uses the concepts filtered by higher self in the process of creating. One of these concepts is eroticism. Eroticism in art appears as a concept that artists avoid or push the limits due to the power balances of society and geography. In addition to this situation, eroticism is dominant for surrealists who base their artworks on the subconscious and imagination. Within the scope of the research, literature research and sample analyzes from qualitative research methods were used. The society's view of eroticism and its effects on general understanding of art are presented with a brief summary of the literature review. Within the scope of the research, the artworks of Sergei Isupov, who defines himself as an Erotic Surrealist Ceramic Artist, were examined in terms of technique, form and conceptual, and the possibilities of using the concept of eroticism as a means of expression were tried to be discussed. Isupov has developed a unique language of expression by creatively combining the subconscious and fantasy world without an effort to convey information or give a message. The concept of eroticism, which has been seen as a strong, natural and indispensable phenomenon of life and existence since prehistoric societies, has been examined through the ages through ceramic products or art objects. In the conclusion part, it is also stated that the concept of eroticism is not limited to three dimensions in the expressions of ceramic sculptures, but is reflected as two-dimensional illustrative effects, together with the example of Isupov. It is predicted that the historical ties and artistic expression possibilities of the concept of eroticism will create new ways for contemporary ceramic artists in terms of form and concept.

Keywords: Eroticism, Surrealism, Ceramic Sculpture, Sergei Isupov.

Bir sanat eseriyle iletişime girildiği an görsel veriler zihnimizde yeni duygular uyandırmaktadır. Görme duygusu ile başlayan bu iletişim, sanat eserinin türüne göre duyma, dokunma gibi duyuların tetiklenmesi ile devam eder. Görsel ve işitsel sanatlarda erotik ifade biçimi görme duyusunun ardından işitme duyusunu tetikler. Erotik ifade biçimi tat, koku ve dokunma duyularının doğası gereği sanat alanı içindeki kullanımı elverişli ve yaygın değildir (Korukçu, 2009: 26). Ancak örnekleri de yok değildir. Peter De Cupere'nin ifade aracı olarak kokuyu kullandığı eserleri ilk akla gelenlerdendir. Seramik ve erotizm arasında da dokunma duygusu ile paralellik mevcuttur. Beş duyu organlarından birisi olan dokunma, vücudumuzun bir parçası olan deri yardımı ile dış dünyanın algılanmasına yarayan duyu organıdır. Doğumundan önce anne karnında diğer duyu organları ile birlikte gelişmeye başlayan dokunma duyusunun, doğumla birlikte amniyon sıvısının içinden çıkıp bebeğin teninin havayla temas etmesiyle faaliyete geçtiği bilinmektedir (Türk ve Midilli Sarı, 2020: 720). Her ne kadar erotizm ve dokunma arasında yakın bir ilişki olsa da plastik sanat alanında ifade biçimi olarak kullanımı dokunma duyusunun iki ya da üç boyutta görsel anlatımının dışına genellikle çıkamamaktadır. Ancak performans ve izleyicinin interaktif etkileşime girdiği sanat formlarında erotik ifade biçimi dokunma, tat alma ya da koklama duyuları ile ilişkilendirilebilir.

Erotizm kelimesinin etimolojik kökeni irdelendiğinde, Antik Yunanca eros kelimesinden geldiği görülmektedir (Etimoloji Türkçe). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise kelimenin anlamı "cinsel duygu ve isteklerine çok düşkün olma durumu, kösnüllük, erosçuluk, şehvaniyet" olarak tanımlanmaktadır (TDK). Sözlük tanımında karşımıza çıkan şehvani, şehvi, kösnül gibi ifadeler hedonist bir yaklaşımı çağrıştırmaktadır. Oysaki erotizm sanatta ifade aracı olarak bu tanımların ötesinde bir yere sahiptir. Çoğu zaman erotizm, pornografi, teşhircilik veya müstehcenlik gibi kavramlarla da karıştırılmaktadır. Erotizmin plastik sanatlarda ifade aracına ne şekilde dönüşeceğini anlamak açısından bu kavramları da irdelemekte yarar vardır.

Erotizm ve cinsellik arasında yakın ilişki bulunmaktadır ancak farklı içeriklere sahiptirler. Erotizmin sözlük tanımında yer alan "cinsel duygu ve istekler" ifadesi kavramsal anlamını basitleştirmektedir. Erotizm, içinde ruh edinimleri barındıran, hayal etmeyi içeren estetik duygular uyandıran bir kavramdır. Cinsellik ise içinde erotizmi barındırabilecek olgunun, eylemin adıdır. Cinselliğin kelime anlamı "cinsel özelliklerin bütünü, eşeysellik, sevişme duygusu, seksüellik" olarak tanımlanmaktadır (TDK). Aktunç'a göre cinsellik insanın üç üretim alanından birisidir. Diğer ikisinin doğayı ve çevresini yeniden üretmesi (ekonomi) ve düşünsel değerler üretmesi (sanat, felsefe, din) olarak sıralanmaktadır. Ayrıca bu üretim alanlarının birbirine kökten bağlı olduğunu, birbirinden soyutlamanın ya da sansürlemenin doğru bir yaklaşım olmayacağını belirtmektedir (Aktunç, 2002: 114-115). Birçok kaynak insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğinin cinsellik olduğunu vurgulamaktadır. Cinsellik teriminin 19. yüzyıl başlarında ortaya çıktığını belirten Foucault, her toplumun bu kelimeye farklı anlamlar yüklediğini öne sürmektedir (2007: 122-145). Erotik kelimesinin etimolojik kökeni daha eskilere dayandığından erotizmin cinselliği kapsadığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Doğru ya da yanlış her iki kavram da benzer etik, kültürel ve ahlaki faktörlerden etkilenmektedir.

Erotizme bakış açısı toplumdan topluma göre değişiklik göstermektedir. Bu değişikliğe neden olan faktör öncelikle toplumların dini, sosyolojik, kültürel, ekonomik yapılarıyla ilgilidir. Uzak Doğu erotizmi "cinsel olan ve düşünsel olanın bir bütün olarak ele alındığı, beş bin yıllık bir geçmişe sahip Tantra sanatı" (İnatçı, 2012: 41) ile yüceltirken, Orta Çağ Avrupası kilise baskısı ile "sadece erotizmi değil, kökeninde "eğlence" olan hemen her şeyi" yasaklamıştır (Korukçu, 2009: 49). Farklı kültürlerde erotizmin çeşitli şekillerde efsanelerle, ritüellerle bir ifade biçimine dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır. Pek çok arkeolog, seks kaplarının ölüm, ölümden sonraki yaşam ve her ikisiyle ilişkili ritüellerle derin bir ilişkisi olduğuna inanmaktadır (Wiley, 2019: 1-4). Toplumlardaki bu yaklaşımlar erotizmin sanat alanında bir ifade biçimine dönüşüp dönüşmediği ya da hangi biçimlerde dönüştüğü noktasında ayrımlar yaratmaktadır.

Cinsel fantezinin ve erotizmin sanat alanındaki dönüşümünün 1950'lerde yeni sanat akımlarının ortaya çıkması ile devam ettiği söylenebilir. Özellikle radyo, televizyon, dergi gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması bu konuda dönüşümün öncü olayları arasında sıralanabilir. Baynes; "erotik imgelemin genişleyip yaygınlaşmasında rol oynayıncılarının basit bir kapitalist satış sürümünden çok daha fazlası olduğunu" belirtmektedir (2012: 162). Özellikle kadın bedeni üzerinden erotizmin, kapitalizmin sömürü aracı olarak kullanımı günümüzde hala tartışılmaktadır. Bu durum tıpkı tutucu toplumların erotik imgelere yaklaşımına benzer şekilde erotizme karşı duran bir tavır almaya itmektedir. Ancak erotizmin sanatsal ifade biçimine dönüşümü tüm bu yaklaşımların dışında değerlendirilmelidir.

Erotizm, edebiyattan tiyatroya, resimden heykele sanatın birçok alanında farklı disiplinlerle ele alınan bir kavramdır. Ancak araştırma erotizm kavramını seramik sanatında ifade biçimlerine dönüşmesi ile sınırlandırdığından, diğer sanat alanlarından örnekler değinilmemiştir. Tarihsel süreçte toplumların erotikizm ifade biçimi olarak kullanımı seçilen eserler üzerinden irdelenerek, cinsel davranış ve kişisel ilişkiler gibi karmaşık konuları ele alan sürrealist seramik sanatçısı Sergei Isupov özelinde erotizm kavramını seramik sanatında ifade biçimine dönüştürmesi, teknik biçimsel ve kavramsal analizlerle anlatılmaktadır. Yüzey tasarımında detaylara önem veren sanatçı, ele aldığı kavramları tıpkı rüyalarındaki görüntüler gibi gizli, son derece ayrıntılı ve titizce işler. Bu sıra dışı anlatımlar, özel düşünce ve bilinçaltının hayalleri gibi hareket eder ve sürrealist seramik heykellerinde vücut bulur. Sanatçının yapıtlarını çözümlenmeden önce sürrealizm-erotizm ve erotizm-seramik arasındaki ilişkiyi incelemek konuyu daha derinlemesine algılayabilmek açısından önemlidir.

SÜRREALİZM VE EROTİZM

Türkçe karşılığı gerçeküstücülük olan Sürrealizm "ister sözlü ya da yazılı ister başka bir biçim altında olsun, düşünmenin gerçek işleyişini ortaya koymayı amaçlayan saf ruhsal otomatizm" olarak tanımlanmaktadır (Breton, 2009: 31). Felsefi tanımında ise Sürrealizm; "daha önce ihmal edilmiş bir takım çağrışımların biçimlerinin fevkalade gerçekliğine, rüyaların mutlak kudretine, tarafsız düşünce oyunlarına yönelik inancı alır" (Breton, 2009: 31). İlk olarak 1920'lerin başında edebiyat alanında örneklerini veren Sürrealizm, Birinci Dünya savaşının yıkıcılığına ve savaşın yol açtığı felaketlere tepki göstermek amacıyla Andre Breton öncülüğünde bir grup sanatçının Paris'te bir araya gelmeleri ile doğmuştur. Sürrealizmi Sigmund Freud'un bilinçaltını yeniden şekillendirmesi ve tanımlamasına temellendiren Breton, aklın zincirlerinden kurtulan sanatçıların kendini ifade edeceği yepyeni bir alan olarak sunmuştur (Klingsöhr-Leory, 2006: 7-8). Bilinçaltının bastırıldığı duyguları su yüzüne çıkarmak sürrealistlerin amaçları arasındadır. Bilinçaltının toplumsal değer yargıları ile bastırıldığı duyguların başında da erotizm gelmektedir. Bu bağlamda sürrealist sanatçılar erotikizm ifade biçimine dönüştürmekten sakınca duymamışlardır.

Modern sanat anlayışının hüküm sürmeye başladığı 20. yüzyılın başlarında erotizm, Dada, Dışavurumculuk ve Sürrealizm gibi sanatsal yaklaşım ve akımlar dâhilinde başvurulan bir temadır. Sanat yapıtında erotikizmin hedefi, insanın cinsel dürtülerini hayal gücünden yararlanarak harekete geçirmektir. Böylelikle erotikizmde, cinsellik üstü örtük şekilde verilerek izleyicide hissedilmesi ve bazı hislerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. (Tatar, 2020: 63)

Her türlü denetimi reddeden ve bir başkaldırı ile başlayan anlayışın, kuşkusuz toplumlarda bastırılan, konuşulmayan, bilinçaltının derinliklerine saklanmış olan bir konu seçmesi kaçınılmazdır.

Özgürlük kavramı daha fazla Sürrealizm ile bütünleşen bir anlamı içeriyordu. Düşsel kurgular ve bilinçaltı sağalmalarının cinsel merkezli olması özellikle seçilmiş bir davranış politikasıydı. Skandalize etmek, sarsmak, toplumun düz algı sistemlerini tersyüz etmek sürreal mantığın odaklandığı politik davranışlardı. Erotizm, karşı cins ya da hemcinslerin birbirlerinin bedenine doğru ilerleyen bir işgal yürüyüşünden farklı olarak bir özerklik deklarasyonu şeklinde ortaya çıkan cinsel ilişkinin adıydı... (İnatçı, 2012: 42)

Erotizmin Sürrealizm'de bir yaşam severlik ve varoluşsal direnç kaynağı olduğunu belirten İnatçı, ancak bu durumun oldukça sapkın, kuraldışı (pervers) bir biçimde kendini gösterdiğini belirtmektedir (2011: 44). Diğer sanat akımları öncülerinin aksine sürrealistler için imge seçimi olağanın çok dışında olabilmektedir. Erotizmi ilk akla gelebilecek çıplak kadın ya da erkek bedeni üzerinden simgelemektense sıra dışı imgeler kullanılabilir.

Peygamberdevesi dışının cinsel birleşme sırasında veya sonrasında erkeğini yuttuğu olağanüstü çiftleşme ritüeli Picasso, Dali, Giacometti gibi sürrealistler ve çevreleri için ikonografik anlatım biçimi haline geldiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Freud'un yazılarından etkilenmiş ve insanın bastırılmış cinselliği kavramıyla, Sürrealistler bu böceğin yamyam evliliğini, insan zihninin daha karanlık girintilerinde gizlenen erotik şiddet potansiyelinin çekici bir görüntüsü olarak bulmaktadırlar. (Markus, 2000: 33-35)

Sürrealizm, geleneksel sanat anlayışına karşı yıkıcı ve yenilikçi bir çerçeve çizmesinin yanı sıra toplum ve sistem eleştirisini bilinçaltı, hayal dünyası ve fanteziler üzerinden vermektedir. Sürrealist sanatçıların bir yandan bireyin kendi içinde baskıladığı diğer yandan yaşamda önemli bir kütleye sahip erotizm kavramını irdelemeleri hem olağan hem çarpıcıdır. Erotizm, gerçeküstü hareketin hiçbir zaman amacı, mesajı ya da temeli olmamakla birlikte sıklıkla kullanılan bir araç olmuştur.

SERAMİK SANATINDA EROTİZM

Erotizm kavramının seramik sanatı tarihinde önemli bir yer tuttuğu arkeolojik buluntulardan açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Her ne kadar var etme süreçlerinde erotizmin ifade biçimi olarak kullanımının farklı amaçları olsa da tarih öncesi çağlardan günümüze erotik içerikli hem üç boyutlu objeler hem de çeşitli dekor teknikleri ile bezenmiş seramik yüzeyler bulunmaktadır.

Kil ve seramikte cinsel dürtünün ifadesi, doğurganlık ile ilgili seramiklerin şekillendirilmeye ve pişirilmeye başladığı çömlekçilikle eşzamanlı olarak yaklaşık 15.000 yıl önce Neolitik döneme kadar uzanmaktadır. Büyük göğüslü, geniş kalçalı, belirgin ve geniş bir vulvaya sahip, genellikle ana tanrıçanın imgeleri olarak yorumlanan ve doğurganlık ritüelleri ve doğanın döngüsel ritimleriyle bağlantılı binlerce seramik kadın figürü bulunmuştur. Pişmiş topraktan en eski cinsel anlatımlar Birinci Hanedanlık kadar erken bir tarihte Mısır'dan gelmektedir. Çin'de Hubei eyaletinin Quijialing Kültürü'nde MÖ 3000'den kalma pişmiş toprak anlatımları da dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Han Hanedanlığı dönemine ait erotik sahneler ile dekorlanmış mimari karolar ele geçirilmiştir (Mathieu, 2003: 19-21).

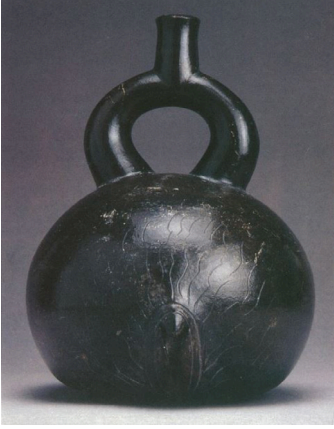
Tarih öncesi çağlardan günümüze bu seramikler buldukları kültürlere ait önemli ipuçları vermektedir. Bu kültürlerden bir tanesi de Antik Yunan Uygarlığıdır. Antik Yunan'ın cinsellik konusunda keskin çizgileri ve tabuları olmadığı ve cinselliği başka toplumlarca ayıp, günah olarak nitelendirilebilecek sınırlarda yaşamadığı günlük kullanım eşyalarının üzerine yaptıkları bezemelerden anlaşılmaktadır. Siyah astarlı, kırmızı figürlü Yunan seramikleri birçok erotik içerikli sahnelerin yanı sıra heteroseksüel ve homoseksüel ilişki betimlemelerinin yer aldığı resimsel anlatımlar içermektedir (Görsel 1). Bu tür sahneler MÖ 6. yüzyılın sonu ve 5. yüzyılın başında en popüler seviyelerine ulaşmıştır ve bu tür yaklaşık 150 sahne vardır. Bu tür imajlar 6. yüzyılın ortalarında siyah figürle sınırlı sayıda başlar ve 5. yüzyılın ortalarında neredeyse hepsi ortadan kalkar (Lynch, 2009: 159).

Görsel 1: Erotik sahneli içki kabı (klix), Yunan Arkaik Dönem yaklaşık MÖ 510, kırmızı figürlü seramik, 12,7 x 33,02 cm, The British Museum.

Çok fazla olmasa da Roma dönemine ait "symplegma" adı verilen cinsel ilişki sahnelerinin bulunduğu eşsiz örnekler de bulunmaktadır (Ergüner, 2013: 142). Bu örnekler, erotik imgeler ile bezemeli Yunan seramikleri ile benzer biçimde günlük kullanım Roma seramiklerinde de erotik imgelerin kullanıldığını ve cinselliğin tabulardan uzak günlük hayatın bir parçası olarak görüldüğünün göstergesidir.

MÖ 600'den itibaren 16. yüzyılda İspanyol Fethi'ne kadar, erotik seramiklerin Güney Amerika'nın Peru kıyıları boyunca iki bin yıllık serüveni gerçekleşmiştir. Bu durum evrensel anlamda en uzun kesintisiz erotik seramik geleneğidir ve insanlık tarihinde benzersizdir. Ayrıca bu gelenek günümüzde de çeşitli yollarla devam ettirilmektedir. Oldukça uzun süre erotik seramik geleneğini devam ettiren kültürler arasında en öne çıkan Moche kültürüdür (Görsel 2). Moche kültürüne sahip bireyler diğer kültürlerden daha fazla cinsel arzuları ölümsüzleştirmek istemişlerdir. Ölü gömme ritüellerinde kullanıldıktan sonra mezar hediyesi olarak gömülmüş çok sayıda erotik seramik bulunmuştur. Malzeme seçimleri de bu ölümsüzleştirme isteklerinden kaynaklanmaktadır; kalıcı bir malzeme olan seramik bu amaç için en doğru seçim olup, öbür dünyada da ölümlere eşlik ve hizmet edecektir (Mathieu, 2003: 24). Bu bağlamda seramik malzemenin ölümsüzlüğünün aynı zamanda üreme isteği, neslin devamı ve çoğalma arzusuyla dolayısıyla erotizmle de ilişkisi olduğu aşikârdır.

Görsel 2: Kadın Üreme Organı Kabartmalı Vazo, Moche Kültürü, MÖ 100'ler, Rafael Larco Herrera Arkeoloji Müzesi, Peru.

Moche kültüründe yer alan seramik örneklerde çok çeşitli cinsel anlatımlar yapılmıştır. Heteroseksüel ve homoseksüel sahneler oldukça yaygındır. Sadizm, mazoşizm ve röntgencilik anlatımları yoktur fakat bazı cinsel yollarla kişiler arası ya da kendi kendine zarar verme örnekleri bulunmaktadır (Mathieu, 2003: 24). Günümüze kadar yok olmadan muhafaza olan arkeolojik buluntular Moche'nin erotik seramikler konusunda uzunca bir dönem baskın olduklarının göstergesidir. Bugün birçok kaynakta erotik seramikler deyince ilk akla gelen kültür olarak karşımıza çıkmasının sebebi de budur.

Erotizmi seramik kullanım eşyalarında ifade biçimine dönüştüren bir diğer kültür Amerika kıtasında yer alan Minbres kültürüdür. Bu kültürün de erotik seramikler bakımından dikkat çekici örnekleri bulunmaktadır. Yaklaşık olarak MS 500-1000 tarihleri arasında kıtanın güneybatı kesiminde izlenebilen Minbres kültürüne ait binlerce çanak mezarlarda ölü hediyesi olarak bulunmuştur. Beyaz zemin üzerine siyah ya da kahverengi günlük hayattan, dini ve ruhani dünyadan ve soyut formların kompozisyonları arasında şematik insanların ve hayvanların yer aldığı dairesel eksende siyah-beyaz dengesinin sağlandığı ve ince çizgilerle çevrelenmiş olanlar öne çıkmaktadır. Bu çanaklar arasında küçük bir grup cinsel anlatımlar içermektedir. Heteroseksüel ve homoseksüel anlatımlar içeren bu grup çağdaş seramik sanatçılarına da ilham vermektedir (Mathieu, 2003: 41-42).

Erotik anlatım dili birçok kültürde önemli bir değere sahip olduğu gibi Hindistan ve Nepal kültürlerinde de yer almıştır. Cinsellik ve cinsel deneyimler ile güçlü bağları olan Tantra sanatı ve inanışı Hindistan ve Uzak Doğu kültürlerinde oldukça etki göstermiştir. Tantra sanatında nü bir anlatımın, çıplak bir figürün "atmosfer ile örtülü olduğu" anlayışı zekice ve çarpıcı ifadelerle verilmiştir. Tantra

kültürünün yanı sıra Hinduizm ve Budizm felsefeleri de Hindistan, Nepal ve diğer Uzak Doğu ülkelerinde erotizmin ve cinsel ifade olanaklarının kaynağı olarak ele alınmıştır. Bu durum çağdaş seramik sanatçıların da etkilemiştir. Görsel 3'te Amerikalı sanatçı Eva Kwong'un Tantra kültüründen etkilenerek kadın ve erkek formlarını temsil eden *Tuhaf Meyveler (Strange Fruits)* adlı eseri yer almaktadır. Sanatçı cinsiyetleri ölüm ve yokluk arasındaki karşılıklı dengeyi ele alarak yorumlamıştır (Mathieu, 2003: 59).

Görsel 3: Eva Kwong, *Tuhaf Meyveler (Strange Fruits)*, 1983, Stoneware, Odunlu Pişirim, Yüksek 15 cm, ABD.

20. yüzyılın başlarında Amerikalı sanatçı George Ohr cinsel anlatımlar içeren birçok seramik obje yapmıştır. Ohr'un eserlerinde cinsel metaforlar, kadınsı yaratma ve üreme gücünün etkileri yoğun bir şekilde okunabilmektedir. Sanatçı için her eseri bir doğumu yansıtmaktadır. Bu bakış açısı tüm dünyadaki seramikler, çanak çömlekler ve cinsellik arasındaki bağlantı da bulunmaktadır. Birçok seramik ve çanak çömlek geleneğinde yüzeysel ve biçimsel anlamda gerçekçi ve soyut cinsel çağrışımlı anlatımlara rastlanmaktadır. George Ohr'un *Genelev Jetonları (Brothel Tokens)* adlı eseri Görsel 4'te yer almaktadır. Sanatçı cinsel birliktelik kavramını mizahi bir şekilde yansıtmaktadır (Mathieu, 2003: 62).

Görsel 4: George E. Ohr, *Genelev Jetonları (Brothel Tokens)*, 1900, ABD.

Bir malzeme olarak seramik ve bir kavram olarak erotizm arasındaki yakın ilişki yüzyıllar boyunca ifade biçimi olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım ister iki boyutta resimsel, figüratif, illüstratif bir şekilde ister üç boyutlu alçak, yüksek rölyef ile ister soyut ister gerçekçi betimlemeler ile olsun basit bir ilişkinin ötesinde derinlemesine bir kavramsal anlama ve dayanağa sahiptir.

SERGEI ISUPOV'UN SÜRREALİST SERAMİK HEYKELLERİ

Sanatçı bir ailenin çocuğu olan Sergei Isupov, 1963 yılında doğmuştur. Isupov, 1990 yılında Estonya Tallinn Sanat Enstitüsü'nden Seramik alanından mezun olduktan sonra 1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaya başlamıştır. İlk olarak Louisville'de, ardından 6 yıl Richmond'da çalışmalarına devam etmiştir. 2006'dan beri Cummington'daki Project Art'ta yaşamakta ve çalışmaktadır. Son

derece ayrıntılı, anlatımcı sanat eserleriyle uluslararası alanda tanınan sanatçı uzun bir uluslararası özgeçmişine sahiptir. Isupov, konferanslarda, üniversitelerde, müzelerde ve sanat merkezlerinde uluslararası düzeyde atölye çalışmaları ve konferansları vermektedir (Isupov).

Sanatçının erotizm içerikli sürrealist heykellerini yorumlamadan önce sanat anlayışını incelemek gerekmektedir. Sanatçıyı merkeze alarak yorumlamaya çalışıldığında, sanatçının eserlerini varlığın psikolojik hallerine yönelik bir duyarlılık ve yaklaşım ile ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Bu da bize B. Croce, R. G. Collingwood ve J. Ducasse gibi sanat felsefecilerinin ortaya koyduğu yaratma olarak anlatımcılık kuramı ile eserlerin incelenmesi gerektiğini gösterir. Duygularını aktarmada yaratma olarak anlatımcılığı tercih edenler doğada ideal güzelliğin ve mükemmelliğin olmadığını savunmaktadırlar. Sanatçının duygu aktarma ya da uyandırma çabası yoktur. Hatta eseri meydana getirirken kendi duygusunun da ne olduğunu bilmez (Moran, 2012: 104-106). Isupov'un eserleri hakkında yaptığı açıklama da bu kuramla paralellik göstermektedir.

Beni çevreleyen ve heyecanlandıran her şey otomatik olarak geliyor ve bir sanat eserine dönüşüyor. Eserlerimin özü, ortamda veya yaratıcı süreçte değil, insanlarda ve onların inanılmaz çeşitliliğindedir. Kendimi ve eserlerimi düşündüğümde, onları benim yarattığımdan emin değilim, belki de onlar beni yaratıyorlar. (Isupov)

Yaratma olarak anlatımcılarda; sanatçı çalışmalarında kendi kişiliğini ve yaratıcı gücünü mesaj verme, eğitime gibi amaçları olmadan ortaya koyar ve sezgilerini kullanarak alıcıya bir kapı aralar. Isupov'un çalışmalarında genel olarak iç dünyasını ve bilinçaltını okumak mümkündür. Sanatçının bütün eserlerinde kullandığı renkten form biçimlerine, imgelerden teknik ustalığına kadar bütün argümanlarda yüksek benliğinin özgün dilini görmek mümkündür.

Isupov, iki ve üç boyutlu anlatımları ve hayvan/insan melezlerini birleştiren karmaşık bir sanatsal kelime dağarcığıyla gerçeküstü heykeller yaratarak, yüzeylerde resimsel etkilere yer vermektedir. Seramik heykellerinde yüzey ve biçim ilişkilerini, sıraltı boyalar ve şeffaf sır kullanarak resimsel bir anlatıma dönüştüren sanatçı, geleneksel elle şekillendirme yöntemlerini ve heykel tekniklerini kullanmaktadır (Isupov).

Sergei Isupov, sürrealizmi, hayallerini, fantezi dünyasını ve özgürlüğünü kendine özgü biçimde cinsel tasvirlerle birleştirmektedir. Araştırma kapsamında incelenecek ilk eseri Görsel 5'te yer alan *Korumanın Üstünde (Above Protection)* isimli yapıtıdır. Eseri merkeze alarak yorumlandığında, yüzey biçim ilişkilerindeki denge ve maharetli renk kullanımlarının bir kâbusun sahnelerini andıran betimlemelerinin önüne geçtiği söylenebilir. İlk bakışta itici gelen form, detaylara indikçe izleyiciyi içine çekmekte ve anlam arayışlarına itmektedir. Bacakları, kolları vücudu ile genel formu bir yarattığı andıran yapının arka kısmından şaşkınlık ve korku ifadesi bulunan bir insan yüzü karşımıza çıkmaktadır. Yüz kısmında burun, ağız, çene üç boyutlu bir biçimde formun parçası iken, gözler ve kulaklar resimsel bir dille yorumlanmaktadır. Ana formun yüzeyine çizilen ve göğüslerinden kadın olduğu ancak yüz ifadesinin oldukça erkeksi görünen figürün, oturur vaziyette olan erkek figür ile şehvetli bir biçimde öpüştüğü resmedilmiştir. Çıplak bedenler üzerinden erotizmi, insanlığın hayvani duygularını tuval gibi kullandığı seramik formlarında bilinçaltının açığa çıkardığı biçimde sorgulatmaktadır. "Isupov'un karakterleri genellikle çıplaktır çünkü bu, izleyicinin ilgisini çekmek için bir "kanca" görevi görmektedir. Çıplaklık ayrıca, giysinin ayrıntılarının ele verebileceği belirli bir zamana ilişkin çıkarımları da engeller" (Mathieu, 2003: 21). Göz form üzerinde turuncu yeşil zemin ve gri tonlamalı figürlerde gezinirken, Sergei'nin sürprizleri devam etmektedir. Bir anda yaratığın elinde ya da pençesinde mavi renkli çokgene benzer yapı ile dikkati o noktaya çekmektedir. Eseri etkili kılan bir diğer unsur formun zemin ile ilişkisidir. Elleri üzerinde havaya kalkan figürün zemine minimum noktadan teması ve bacakların, bedeninin, kolların oluşturduğu yönler ve yönelişler ile göz eserin her yerinde gezinmektedir.

Görsel 5: Sergei Isupov, *Korumanın Üstünde (Above Protection)*, 1999, 25x40x33 cm, Ferrin Gallery, USA

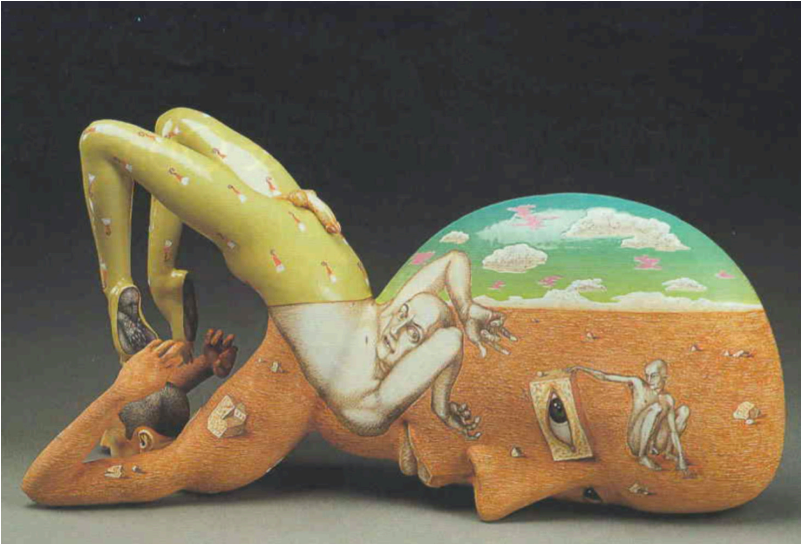
Above Protection adlı eser kavramsal açıdan farklı anlatımlar da içermektedir. Formun yüzeyinde öpüşür vaziyette yansıtılan kadın ve erkek figürlerinden kadın olanın pozisyonu ve form yüzeyinde yerleştirilişi erkek olan üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Kadın figürünün sol kolu ile erkek figürünün boynunu yakalamışçasına tutuşu ve diğer kolunun kendi sırtına uzanırken eli ile izleyiciye çarpı işareti yapması bu baskının ve bir aldatmanın işaretleri olabilir. Erkek figürün ayakucunda görülen balık, samimi ya da ikiyüzlü fakat cinsel birlikteliğin, üremenin, bereketin baskın olduğu bir duygu yapısının yansıtlıdır. Isupov belki de ana formun yüzeyindeki kahverengi ve yeşil alanlarla cennete, çokgen biçim ile yasak elmaya, yüzeydeki figürlerin pozisyonları ile de şehvet duygusunun sebep olduğu ilk günaha çağrışım yapmaktadır.

Isupov Görsel 6'da yer alan *Zincir (Chain)* isimli eserinde de benzer biçimde erotik sahneleri betimlemektedir. Bu eserin "Korumanın Üstünde" eseri ile benzer renk ve biçimsel yaklaşımlarla dil birliği oluşturduğu gözlemlenmektedir. Farklı olarak erotik sahneleri daha cesur bir biçimde dile getirmektedir. Formun farklı noktalarında cinsel birleşme sahneleri resimsel ifade biçimiyle aktarılmıştır. Bu sahnelerden formun baş kısmına yakın olan iki kişinin arasında, kuyruk kısmındaki sahne ise dört kişinin cinsel birleşmesini göstermektedir. Formun genel yapısı insan gövdeli bukalemun kuyruklu bir cins yaratığı andırmaktadır. Bu da izleyiciye mitolojide yer alan yarı insan yarı at olarak tasvir edilen sentorları anımsatmaktadır. Ayrıca bukalemun hayvanının bulunduğu ortama göre renk değiştirebilme özelliği üzerinden kadın-erkek ilişkilerinin değişken yapısıyla bir bağ kurulmuştur. Bir noktaya odaklanmış elleriyle senkronize hareketler yapan iki insan gövdesi yaratığın baş kısmını oluşturmaktadır. Sivri pençeli ön ayakları ve kıvrımlı kuyruğu üzerinde yükselmekte olan formda, figürlerin altında üç boyutlu ters insan yüzleri bulunmaktadır. Eserde en dikkat çekici unsur sır altı tekniği ile resmedilmiş olan kadın ve erkek figürleridir. Bedenlerinin üst kısmını gördüğümüz kıvrık saçlı kadın figürü bir elini başına dayamış diğer elini de arkadan erkek figürün omuzuna atmıştır. Erkek figür de bir eliyle kafasını tutmakta, abartı ve deformasyon ile resmedilen diğer eli ise bir şeye uzanırçasına konumlandırılmıştır. Her iki figürün de ellerini yatar pozisyonda başlarına dayama biçimleri olası bir hayal kırıklığını yansıtıyor olabilir. Renk olarak zeminde kullanılan turuncu, sarı ve krem tonları ile formun üzerinde yükselen iki bedende, ayak ve kuyruk kısmında kullanılan gri tonlamalar arasında denge sağlanmaktadır. Eser zaman açısından değerlendirildiğinde hem yüzey anlatımlarından hem de formun yapısından durağan bir zamanda olmadığı hayali mekânda hareketli bir yapıda olduğu görünmektedir.

Görsel 6: Sergei Isupov, *Zincir (Chain)*, 1999, 25x35x20 cm, Ferrin Gallery, USA

Zincir (Chain) adlı eserde heteroseksüel bir çiftin cinsel birliktelik sonrasındaki durumları ya da cinsel birliktelik hakkındaki fantezi dünyaları yansıtılmış olabilir. Eserin merkezinde görülen kadın ve erkek çifti çıplak ve düşüncelidirler. Çevrelerinde sanki buldukları ortamdaki farklı bir yer ve zamanda belki de hayal dünyalarında var olan cinsel birliktelik sahneleri görülmektedir. Ters olarak biçimlendirilen iki kafa ve kafaların çene kısımlarında yükselen figürler, renk bakımından cinsel birliktelik anlatımları ile aynı özellikleri gösteriyor olup, kadın ve erkek, iki kafa ve iki figür formülünü tamamlamaktadır. Bu durum eserin heteroseksüel bir çiftin iç dünyalarını yansıttığı fikrini desteklemektedir. Bu bakış açısının yanı sıra ters kafalardan yükselen figürlerin heteroseksüel çifte yönelen bakışları ve onları kontrol edercesine el hareketleri dikkate alındığında cinsel tatmin ezberinden başka bir değer içermeyen heteroseksüel bir aşk anlatımı da olabilir.

Görsel 7: Sergei Isupov, '*O (He)*', 1999, 40x20x11 cm, Ferrin Gallery, USA

Isupov'un Görsel 7'de yer alan aynı yıllarda yaptığı diğer çalışmalarına göre daha renkli olan O (He) isimli eseri büyük bir kafanın boyun kısmına göbeğinden bağlanmış bir başka figürün birleşmesiyle şekillendirilmiştir. Yere yüzükoyun yatan figür oldukça elastiki bir biçimde ayaklarını başına değdirir pozisyonda düzgün bir oran orantı ile yerleştirilmiştir. Bu figürün bel kısmından resimsel ifade ile yüzeye işlenmiş izleyici ile göz teması kuran bir başka gövde çıkmaktadır.

Erotizmi çağrıştıracak sevişme ya da cinsel birleşme sahneleri yer almasa da dairesel hareket yapan abartı ve deformasyondan uzak biçimlendirilen figürün çıplak bedeni ve cinsel organın açık bir şekilde gösterilmesi sanatçının bilinçaltında bu kavramı irdelediğinin göstergesidir. Heykelin sağ kısmını oluşturan büyük kafanın gözleri izleyiciyle bağ kurmaktadır. Resimleri adeta dövme gibi heykellerinin derisinin içine, yani çamura nüfus eder. Diğer eserlerinde olduğu gibi hayali ıssız bir mekân yorumlamasında iç içe geçmiş bedenler kalabalıklar içinde yalnızlığı çağrıştırmaktadır.

Sergei Isupov'un eserleri mesaj verme ya da eleştiri gibi kaygıları odağına almadan insan olmayı ve insani duyguları yansıtmaktadır. Sanatçının sürreal yani gerçeküstü figüratif seramik heykelleri, biçim ve yüzey bakımından personanın gizlediği fakat aslında bireyin yaşadığı toplumun ezberlerinden sıyrıldığında gerçek kendini irdeleyen anlatımlardır. Bu anlamda Isupov, erotik göndermeleri olan ezber bozan bir biçim anlayışına ve yüzey değerlendirmesine sahiptir. Bütünüyle anlatımcı perspektif ile okunabilen eserlerinde insani, hayvani ve soyut biçimlerin bir arada olmalarının yanı sıra izleyiciyle temas kuran iki boyutlu illüstratif anlatımların zaman zaman üç boyutlu biçim ile birleşmeleri görülmektedir. Isupov her daim çarpıcı kompozisyonları yansıtmaktadır.

SONUÇ

Araştırma kapsamında; alanyazın araştırması ile erotizmin seramik tarihinde ifade biçimine dönüştüğü temsillerin oldukça fazla olduğu ve erotik ifade geleneğinin çağdaş seramik sanatında devam ettiği gözlemlenmiştir. Örnekler üzerinden analizler yapıldığında varılan bir başka sonuç, bilinçaltının ve fantezi dünyasının çıktıklarıyla paralellik gösteren Sürrealizm akımı ile erotizm kavramı arasında yakın ilişki olduğudur. Ayrıca seramik ve erotizmin birçok açıdan birbiriyle ilişkisi vardır. Kilin ve erotizmin temelini dokunma duygusu oluşturmaktadır. Çanak çömlek formları, soyut olarak insan bedenlerinin temsilleri olarak bilinmektedir. Her ikisi de dokunma ve doğrudan temas yoluyla, bedenler tarafından yakından deneyimlenirler. Seramiğin malzeme olarak topraktan gelişi, pişerek alevle mukavemet kazanması, insan bedeninin çamurdan var edildiği inancı seramik ve erotizm arasında da bağ kurmaya yarayan argümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesnelere kapsamak, muhafaza etmek, dökmek gibi işlevsel yönleri seramiğin cinsellik ve erotizm ile olan istisnai ilişkisini yeniden doğrular. Seramik formların boş şekillendirilmesi gerekliliği, içeriğin sahip olduğu biçim ve yüzeyin ortak yaşam içindeki birleşimi de anlam ataması yoluyla, erotizme atıfta bulunan noktalarla.

Sergei Isupov'un eserleri özelinde, erotizmin sürrealist seramik heykelerde ifade biçimine dönüştürülmesinde hem kavramsal bir derinlik hem de güçlü teknik becerinin gerekliliği söylenebilir. Seramik çamurunu; hem üç boyutlu anlatım için malzeme olarak hem de illüstrasyonları için yüzey olarak kullanan sanatçı, malzemenin özelliklerinden çok yönlü istifade eder. İnsan ve hayvan figürlerini biçimlendirdikten sonra, seramik boyalar ile yüzeylere illüstrasyonlarını aktarmaktadır. Isupov'un resimsel anlatımı adeta dövme gibi seramik heykellerinin derisinin içine nüfus ettiği izlenimi vermektedir.

Ele aldığı konu ve kavramlar, eserlerindeki iki ve üç boyutlu elemanlar ile izleyiciyi duygu ve öykülerle sıkıştırmakla birlikte, aynı zamanda güçlü bir anlatımla gözler önüne serilir. Onun eserleri; belli bir kişi ya da zamanı yakalamaz, daha çok geniş bir evrenselliğe sahiptir. Figürlerinin kimlikleri anonim olarak varlığını sürdürür. Onlar genel insan duygularına alegorik olarak hizmet vermektedir. Heykellerindeki belirsizlik, izleyenlerin öykülerin uzak ve rahatsız edici olduğu duygusunu hissetmesini sağlar. İnsan figürlerindeki vücutlar yerde doğal olmayan pozisyonlarda yatarken, kendi yarattığı insansı canavarlar adeta kendi benlikleriyle göz kontağı kurup, kalpleriyle dingin bir tonda izleyiciyle konuşmaktadır. Edinimlerini sezgisel bir biçimde aktarmayı seçen sanatçı izleyiciden de aynı performansı beklemektedir. Yaratıcı, bilişsel ve tinsel edimlerini erotizmle birleştirerek cesur bir biçimde aktarmaktadır. Gerek üç boyutta gerekse

illüstratif anlatımla erotizm kavramını ifade biçimine ustaca dönüştürmektedir. Bu bağlamda erotizmin seramik sanatında ifade biçimine dönüşmesinde en önemli noktanın cesur ifade biçimi olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu araştırmanın çağdaş seramik sanatçılarına erotizm kavramını eserlerinde bir ifade biçimi olarak kullanılabileceği fikrini vermesi ve baskılardan uzak özgün bir anlatım diline dönüştürmelerine kaynak oluşturması beklenmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Beyanı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

KAYNAKÇA

- Aktunç, H. (2002). *Erotologya? Bir Türkiye Erotologya'sına giriş için denemeler*. YKY Yayınları.
- Baynes, K. (2012). *Toplumda sanat* (4. Baskı). (Y. Atılğan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. ISBN: 978-975-08-0430-9.
- Breton, A. (2009). *Sürrealist manifestolar* (1. Baskı). Altıkkırkbeş Yayın.
- Etimoloji Türkçe. *Erotik kelime kökeni*. www.etimolojiturkce.com/arama/erotik (05.11.2021).
- Foucault M. (2007). *Cinselliğin tarihi* (2. Baskı). (H. Uğur Tanrıöver, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Isupov, S. *About. Sergei Isupov*. <https://sergeiisupov.com/about> (20.11.2021).
- İnatçı, Ü. (2011). Sanatta erotizm ve yaşamsıverlik. *rh+ Art Magazine Dergisi*, 82, 41-45.
- İnatçı, Ü. (2012). *Sanat ve direniş*. Söylem Matbaacılık. ISBN: 978-9963-2867-0-6.
- Klingsöhr-Leory, C. (2006). *Gerçeküstüculük (Sürrealizm)*. Taschen / Remzy kitabevi.
- Korukçu, M. M. (2009). *Bir anlatım biçimi olarak erotik ve tiyatro estetiğinde kullanımı*. [Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı Doktora Tezi, İzmir].
- Markus, R. (2000). Surrealism's praying mantis and castrating women. *Woman's Art Journal*, 21(1), 33-39.
- Mathieu, P. (2003). *Sex pots eroticism in ceramics*. Rutgers University Press.
- Moran, B. (2012). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İletişim Yayınları.
- Tatar, O. (2020). Çıplak bedenin kamusal alanda eleştiri nesnesi olarak kullanımı: Spencer Tunick'in enstalasyonları. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 24, 57-70. <https://doi.org/10.17484/yedi.727108>
- Türk Dil Kurumu (TDK). www.tdk.gov.tr (10.11.2021).
- Türk, S. A. & Midilli Sarı, R. (2020). Eğitim yapısı tasarımını duyuvar üzerinden (yeniden) düşünmek. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 26, 719-750. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanatvetasarim/issue/58750/848526>
- Wiley, H. (2019). Sex pots: 50 shades of moche. *Culture, Society, and Praxis*, 11(1), 1-4.

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Görsel 1: The British Museum. *Erotik sahneli içki kabı (kylix)*. https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1843-1103-9 (18.01.2022).
- Görsel 2-6: Mathieu, P. (2003). *Sex Pots*, s.26, 59, 61, 150, 151. Rutgers University Press.
- Görsel 7: Nigrosh, L. (1999). *Erotica in ceramic art, sexual, sensual & suggestive ceramic*. *Art and Perception*, 38, s.23.